

**Міжнародна науково-практична конференція
«ГЕОГРАФІЧНА ОСВІТА І НАУКА: ВИКЛИКИ І ПОСТУП»,
присвячена 140-річчю географії у Львівському університеті
Україна, м. Львів, 18–20 травня 2023 р.**

16. ArcGIS Desktop. URL: <https://www.esri.com/en-us/arcgis/products/arcgis-desktop/overview>
17. ArcGIS Online. Посібник з імплементації. Основні задачі та практичні рекомендації з налаштування ArcGIS Online. Esri. URL: <https://www.esri.com/content/dam/esrisites/uk-ua/media/pdf/implementation-guides/implement-arcgis-online.pdf>
18. ArcGIS StoryMaps. URL: <https://storymaps.arcgis.com/stories>
19. Ber V., Brovelli M. A., Li S. Review of Web Mapping: Eras, Trends and Directions. *International Journal of Geo-Information*. 2017. Vol. 6. № 10. P. 317. DOI: <https://doi.org/10.3390/ijgi6100317>
20. Carter J. C. 2019. Introduction to Human Geography Using ArcGIS Online. Redlands (CA): ESRI Press. 427 pp. DOI: <https://doi.org/10.7358/gn-2020-001-laza>
21. Dashboards. URL: <https://www.esri.com/en-us/arcgis/products/arcgis-dashboards/overview>
22. Environmental Systems Research Institute. ArcGIS Pro. 2017. URL: <http://pro.arcgis.com>
23. ESRI. Ukraine. URL: <https://esri.ua/sarticle.php?id=4>
24. Instant Apps. URL: <https://www.esri.com/arcgis-blog/products/arcgis-online/mapping/introducing-arcgis-instant-apps/>
25. Kholoshyn I., Bondarenko O., Hanchuk O., Shmeltser E. Cloud ArcGIS Online as an innovative tool for developing geoinformation competence with future geography teachers. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2019. Вип. 52. С. 184–196. DOI : <https://doi.org/10.31812/pedag.v52i0.3801>
26. Landsat Explorer. URL: <http://livingatlas2.arcgis.com/landsatexplorer/>
27. OpenStreetMap. URL: <http://www.openstreetmap.org/>
28. Phantuwongraj S.; Chenrai P.; Assawincharoenkij T. Pilot Study Using ArcGIS Online to Enhance Students' Learning Experience in Fieldwork. *Geosciences*. 2021. Vol. 11. P. 357. URL: <https://doi.org/10.3390/geosciences11090357>
29. QGIS. Вільна географічна інформаційна система з відкритим кодом. URL: <https://qgis.org/uk/site/index.html#>
30. Sentinel-2 Land Cover Explorer. URL: <https://livingatlas.arcgis.com/landcoverexplorer/>
31. Survey 123. URL: <https://survey123.arcgis.com/surveys>
32. World Imagery Wayback. URL: <https://livingatlas.arcgis.com/wayback/>

* * *

УДК 378.4.02.016:911.3

**ДОСЛІДНИЦЬКИЙ МЕТОД ВИВЧЕННЯ ГЕОГРАФІЇ
НАСЕЛЕННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Ірина Гудзеляк

Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, Україна

Розкрито сутність дослідницького методу навчання у закладах вищої освіти. Висвітлено авторський підхід до організації дослідницької роботи студентів у вивченні освітньої дисципліни «Географія населення» студентами географічного факультету бакалаврського рівня освіти. Показано можливість інтеграції індивідуального навчально-дослідного завдання та лабораторної роботи. Наголошено на необхідності їхнього поєднання з теоретичним курсом з дотриманням принципу послідовності навчання. Зазначено переваги симбіозу самостійної роботи студентів та аудиторних форм навчання.

Ключові слова: дослідницький метод, географія населення, навчання, індивідуальне навчально-дослідне завдання, лабораторна робота, самостійна робота.

**RESEARCH METHOD OF STUDYING POPULATION GEOGRAPHY
IN INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION**

Iryna Hudzelyak

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine

The essence of the research method of teaching in higher education institutions is revealed. The author's approach to the organization of research work of students in the study of the educational discipline «Population Geography» by students of the Faculty of Geography at the bachelor's level of education is highlighted. The possibility of integration of an individual educational and research task and laboratory work is shown. The need to combine them with a theoretical course in compliance with the principle of the sequence of education is

**Міжнародна науково-практична конференція
«ГЕОГРАФІЧНА ОСВІТА І НАУКА: ВИКЛИКИ І ПОСТУП»,
присвячена 140-річчю географії у Львівському університеті
Україна, м. Львів, 18–20 травня 2023 р.**

emphasized. The advantages of the symbiosis of students' independent work and classroom forms of education are indicated.

Keywords: research method, population geography, education, individual educational and research task, laboratory work, independent work.

Швидкі суспільні трансформації, технологічний прогрес, відкритий доступ до первинних інформаційних ресурсів та можливість неформального навчання здобувачів вимагають від викладачів закладів вищої освіти відходити від традиційних методик викладання та організовувати навчальний процес, поєднуючи різноманітні, у тім числі інноваційні методи.

В сучасних умовах велике значення для активізації пізнавальної діяльності та посилення самостійності у здобутті знань набуває дослідницький метод навчання. Його застосування має певні особливості у викладанні різних навчальних курсів. Особливо важливим дослідницький метод виявився у суспільно-географічних дисциплінах, зокрема в тих навчальних курсах, зміст яких великою мірою базується на емпіричному матеріалі, а сформульовані авторитетними ученими закономірності просторового розвитку суспільства та його підсистем потребують конкретних прикладів та актуальної аргументації.

Багаторічна практика викладання навчальної дисципліни «Географія населення» для студентів третього курсу географічного факультету, які навчаються за спеціальностями «Географія» та «Середня освіта (географія)» бакалаврського рівня освіти, дозволила сформувати авторський досвід та певні методичні напрацювання. Їхнє висвітлення є *метою* цієї роботи.

Успішне набуття знань і навиків студентами у вивченні освітнього компонента великою мірою, окрім особистісних мотивацій, залежить від вдалої організації навчального процесу, зокрема й вибору викладачем методів навчання.

Метод навчання – це спосіб взаємопов'язаної діяльності викладача та студентів, спрямований на засвоєння знань, формування умінь і навичок, розвиток професійних та інтелектуальних здібностей студентів як майбутніх спеціалістів [3, с. 9]. Головними ознаками методу є: джерела знань, характер навчально-пізнавальної діяльності студентів; дидактичні цілі і завдання; характер діяльності викладача і студентів; логічні операції засвоєння знань; рівень активності студентів.

Залежно від пізнавальної активності та самостійності студентів виокремлюють пояснювально-ілюстративний (або інформаційно-рецептивний, що найчастіше втілюється у формі лекцій), репродуктивний, проблемного викладу, частково-пошуковий, дослідницький методи [1]. Кожен з них реалізується в словесній, наочній і практичній формах.

Дослідницький метод полягає у творчому застосуванні знань, оволодінні методами наукового пізнання, формуванні досвіду самостійного наукового пошуку. У закладах вищої освіти він найчастіше застосовується в формі виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань (ІНДЗ). Дослідницький метод базується на таких головних принципах: науковості, практичної спрямованості та оптимальної достатності, системності, послідовності, автономності [2].

Вивчення дисципліни «Географія населення», що є обов'язковим компонентом циклу професійної та практичної підготовки, передбачає формування загальних і фахових компетентностей, визначених Стандартом [5] та ОПП «Географія» і «Середня освіта (географія)», за якими ведеться підготовка бакалаврів у Львівському національному університеті імені Івана Франка. Це – здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях; здатність працювати автономно; здатність аналізувати закономірності формування та геопросторову організацію суспільства та підсистем різного рівня; здатність аналізувати геопросторову організацію природи, населення та економічної сфери України та країн світу; здатність застосовувати математичні і статистичні методи для вивчення суспільства та його підсистем.

Набуття відповідних компетентностей неможливе без формування умінь, якими є знання, що включені у певну діяльність, а також готовність свідомо, розумно і самостійно виконувати професійну діяльність. Окрім опанування теоретичного матеріалу, саме індивідуальна навчально-дослідна робота студентів дозволяє виробити вміння геопросторового аналізу демографічного розвитку, економічної активності населення, розселення та урбанізаційних процесів, міграції, етно-релігійної структури.

**Міжнародна науково-практична конференція
«ГЕОГРАФІЧНА ОСВІТА І НАУКА: ВИКЛИКИ І ПОСТУП»,
присвячена 140-річчю географії у Львівському університеті
Україна, м. Львів, 18–20 травня 2023 р.**

В курсі «Географія населення» студенти виконують ІНДЗ на тему «Комплексна суспільно-географічна характеристика населення країни». Це забезпечує ефективне формування умінь студентів: самостійний пошук первинної статистичної інформації про населення країни, робота з науковими і картографічними джерелами, аналітичними звітами, опрацювання матеріалу, обчислення середніх величин, коефіцієнтів, створення картографічних моделей, графічна візуалізація даних, формулювання узагальнень і висновків.

Пропонується такий план суспільно-географічного дослідження населення країни:

1. Аналіз динаміки кількості населення.
2. Вікова та статевая структура населення.
3. Просторові відмінності природного руху (народжуваність, смертність, тип відтворення, процеси шлюбності, типи сімей).
4. Суспільно-географічні аспекти формування і використання працересурсного потенціалу.
5. Розміщення населення по території країни.
6. Географія урбанізаційних процесів.
7. Міграції населення: види, причини, напрями, вплив на соціально-економічний розвиток та етнокультурну безпеку держави.
8. Етнічна та релігійна структура.
9. Рівень і якість життя населення: просторові відмінності.

ІНДЗ з «Географії населення» інтегровано у завдання лабораторних робіт, їх є всього вісім згідно навчального плану. На першому занятті студенти самостійно обирають об'єкт дослідження (країну) і під керівництвом викладача формують список джерел інформації. Спочатку це покликання на національні статистичні служби та глобальні бази даних. Згодом упродовж семестру цей перелік доповнюється студентами самостійно.

Тематика наступних лабораторних робіт відповідає логіці комплексного суспільно-географічного дослідження населення та змістовно пов'язана з теоретичною, лекційною частиною навчального курсу. Типові завдання лабораторних робіт (однакових за змістом, які виконують усі студенти) стосуються глобального і регіонального рівня дослідження. І лише одне-три завдання індивідуального типу – досліджуваної країни. Такий синтез двох типів завдань дозволяє студентам самостійно виявляти особливі риси демографічної ситуації, міграції, урбанізаційних процесів, зайнятості населення країни, порівнювати з середньорегіональними та середньосвітовими показниками, а також з аналогічними індикаторами по інших країнах світу.

Вагомою перевагою такої організації навчального процесу є регулярна презентація індивідуальних результатів роботи перед аудиторією. Таким чином ІНДЗ стає предметом колективного обговорення, де кожен студент має можливість стати учасником дискусії стосовно чинників розвитку і функціонування населення в окремих країнах на основі достовірної статистики та інших наукових джерел. Це дозволяє оцінити не лише самостійну індивідуальну роботу студента, але і здатність брати участь в колективному розгляді результатів дослідження, уміння вести дискусію з аргументацією своїх тверджень, оцінювати ймовірні тенденції розвитку населення на перспективу.

Дослідницький метод навчання в курсі «Географія населення» застосовується у формі симбіозу лабораторних та самостійної роботи студента. Остання головно полягає у виконанні індивідуального навчально-дослідного завдання за планом, етапи виконання якого інтегровані з типовими завданнями лабораторних робіт, а також синхронізовані з вивченням теоретичних тем у рамках лекційного курсу. Досвід застосування такого підходу показує його великі переваги. Це формування умінь: автономної роботи з базами даних про населення, узагальнення інформації, можливість проводити порівняння з середньорегіональними та середньосвітовими показниками, формулювати висновки, публічно презентувати результати дослідження, колективно співпрацювати в обговоренні результатів дослідження, вести предметну дискусію по проблемних питаннях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Загальна методика навчання географії: підручник / О. М. Топузов, В. М. Самойленко, Л. П. Вішні-кіна. К.: ДНВП «Картографія», 2012. 512 с.
2. Зварич І. Принципи викладання навчальної дисципліни у вищих навчальних закладах України і США. *Молодь і ринок*. 2010. №6 (65). С. 45- 51.

**Міжнародна науково-практична конференція
«ГЕОГРАФІЧНА ОСВІТА І НАУКА: ВИКЛИКИ І ПОСТУП»,
присвячена 140-річчю географії у Львівському університеті
Україна, м. Львів, 18–20 травня 2023 р.**

3. Каплінський В. В. Методика викладання у вищій школі: навч. посібн. Вінниця: ТОВ «Ніланд ЛТД», 2015. 224 с.
4. Касіяник І. П., Мисько В. З. Методика навчання географії (теоретичний аспект). Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня "Рута"», 2017. 214 с.
5. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 10 Природничі науки, спеціальність 106 Географія. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/standarty/2020/07/10/106_Neohrafiya-bakalavry-1.pdf

* * *

УДК 378.02.16:[911:33]

**ГЕОГРАФІЯ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА:
СУЧАСНІ НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ І ДИДАКТИЧНІ ВИКЛИКИ**

Ольга Мамчур, Ірина Ванда

Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, Україна

Розглянуто сучасні науково-методичні і дидактичні виклики викладання навчального курсу «Географія світового господарства» для студентів-бакалаврів на географічних факультетах. Висвітлено тенденції розвитку географії світового господарства як наукового напрямку, що входить до системи суспільно-географічних наук, та дидактичні виклики навчальної дисципліни. Важливим для викладання навчальної дисципліни у вищій школі є відображення сучасних тенденцій поняттєво-термінологічного апарату географії світового господарства в часи віртуалізації економіки, посилення ролі економіки знань, впровадження технологічних інновацій; методики навчання з активним впровадженням компетентісного і діяльнісного підходів викладання географії в 9–11 класах; посилення україноцентричного підходу та популяризація суспільної географії та її просвітницької функції серед інших дисциплін. У статті акцентовано увагу на особливостях методичної роботи вчителя із оновлення інформаційних матеріалів, картографічних та ін.

Ключові слова: географія світового господарства, навчальна програма, освітня програма, науково-методичні основи, методи навчання.

**GEOGRAPHY OF THE WORLD ECONOMY:
MODERN SCIENTIFIC-METHODICAL AND DIDACTIC CHALLENGES**

Olha Mamchur, Iryna Vanda

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine

The article presents modern scientific-methodical and didactic challenges of the educational course «Geography of the World Economy» for bachelor students at the faculties of Geography. The trends in the development of the Geography of the World Economy as a scientific direction, which is part of the system of human-geographical sciences, and the didactic tasks of the educational discipline. For the teaching of the academic discipline in higher education, it is important to reflect the current trends in the development of the conceptual and terminological apparatus of Geography of the World Economy in the era of virtualization of the economy, the strengthening of the role of the knowledge economy, and the introduction of technological innovations; teaching method with active implementation of competence and activity approaches to teaching geography in grades 9-11; strengthening the Ukrainian-centric approach and popularizing of Human Geography and its educational function among other disciplines. The article examines the peculiarities of the teacher's methodical work on updating informational, cartographic, etc. materials.

Keywords: Geography of the World Economy, curriculum, educational program, scientific and methodical foundations, teaching methods.

Географія світового господарства – науковий напрямок суспільної географії (глобального просторового рівня) і навчальна дисципліна, що викладається для студентів освітнього рівня «бакалавр», які навчаються на географічних факультетах (зокрема, за освітньою програмою 014.07 Середня освіта (Географія)). Зміст і структура навчальної дисципліни визначається особливостями світового господарства як феномену, його науковими дослідженнями, а також роллю